

A full-page photograph of a police officer and a citizen in a park. The officer, on the left, is wearing a dark uniform with yellow reflective stripes and a cap, looking down at a smartphone. The citizen, on the right, is wearing a dark jacket and jeans, also looking at a smartphone. They are standing on a path covered with fallen autumn leaves, with trees in the background.

Samen signaleren

PLATFORM31

Burgerparticipatie bij sociale veiligheid

Samen signaleren

Burgerparticipatie bij sociale veiligheid

Auteurs

Eric Bervoets

Tom van Ham

Henk Ferwerda

Met medewerking van Donald Jager

Den Haag, mei 2016

Inhoudsopgave

P.7 1 Op eigen initiatief

P.11 2 Burgerparticipatie bij sociale veiligheid

- P.11 2.1 Van leefregel tot surveillance
- P.13 2.2 Onderzoek naar nieuwe vormen van burgerparticipatie
 - P.13 2.2.1 Afbakening: eigen initiatief van burgers
 - P.13 2.2.2 Methode: meervoudige onderzoeksopzet

P.17 3 Trends en nieuwe initiatieven

- P.17 3.1 Digitale initiatieven in opmars
- P.18 3.2 Drijfveren van initiatiefnemers
- P.19 3.3 Dilemma's voor gemeenten

P.23 4 Vijf praktijkvoorbeelden

- P.24 4.1 Observaties
 - P.24 4.1.1 De voordelen van digitalisering
 - P.25 4.1.2 Ethnic profiling
 - P.25 4.1.3 Samenwerking burger en overheid
 - P.26 4.1.4 Resultaten

P.29 5 Conclusies en aanbevelingen

- P.32 5.1 Antwoord op de onderzoeksvragen
- P.32 5.2 Aanbevelingen: laat los waar het kan, stuur waar het moet

P.34 Geraadpleegde bronnen

P.37 Dankwoord

STERKE NADruk VAN
DE OVERHEID
OP DE
PARTICIPATIESAMENLEVING

Gerrie Hondius ©

1 Op eigen initiatief

“Wanneer mensen zelf vorm geven aan hun toekomst, voegen zij niet alleen waarde toe aan hun eigen leven, maar ook aan de samenleving als geheel”, Troonrede 2013.

Iedereen die daartoe in staat is, moet volgens de regering zelf verantwoordelijkheid nemen voor zijn eigen leven, maar zeker ook voor de leefomgeving. De klassieke verzorgingsstaat verandert gaandeweg in een participatie-samenleving. Ook op het terrein van veiligheid en leefbaarheid in de eigen woonomgeving moedigen het Rijk en gemeenten burgerparticipatie aan. ‘Dat moet ook wel,’ is een veelgehoorde klacht, ‘nu de politie zich steeds meer terugtrekt uit kerntaken als criminaliteitsbestrijding.’ Maar er is wel degelijk een inhoudelijke reden om bewoners te laten bijdragen aan veiligheid en leefbaarheid: de formele sociale controle door de politie is effectiever als die wordt aangevuld door informele sociale controle door burgers.¹

Burgerparticipatie in het veiligheidsdomein bestaat al een tijdje. Verschillende onderzoeken geven een waardevol overzicht van bestaande vormen en hun effecten. Maar de tijd en de ontwikkelingen hebben niet stilgestaan; de inzichten uit criminologie en bestuurskunde evenmin. Er zijn nieuwe vormen van burgerinitiatieven in het veiligheidsdomein ontstaan, waaronder vormen waarbij het initiatief en de uitvoering bij de burgers liggen in plaats van bij de overheid. Lokale overheden en hun partners hebben behoefte aan kennis over deze nieuwe vormen en met name aan een handreiking voor het omgaan met initiatieven die daadwerkelijk door en voor burgers worden opgestart.

7

¹ Stol, 1996; Cachet, 1990.

Platform31 heeft Bureau Bervoets en Bureau Beke gevraagd om onderzoek uit te voeren naar vormen van burgerparticipatie bij sociale veiligheid² waarbij de burger zelf het initiatief neemt.³ Deze publicatie is voortgekomen uit de resultaten van dit onderzoek en biedt kennis en inspiratie aan gemeenten en hun partners, die te maken krijgen met nieuwe vormen van burgerparticipatie.

Reageren op burgerinitiatieven: van government naar governance

Zowel politiek-bestuurlijk als ambtelijk is het lokale bestuur in Nederland nog niet gewend aan burgers die daadwerkelijk zelf initiatief nemen.⁴ De democratische verantwoording loopt nog via de klassieke lijnen van college en gemeenteraad. De ambtelijke organisatie hanteert die lijnen als uitgangspunt, alle noviteiten of vernieuwend beleidsjargon ten spijt.

Het lokale veiligheidsdomein is het afgelopen anderhalve decennium (na 9/11) gericht op beheersing, zo blijkt alleen al uit het jargon: 'veiligheidshuizen', 'stadsmariniers', 'aanvalsplannen'. Daarnaast wordt in dit domein, net als bij andere beleidsdomeinen, op output gestuurd, met vaak een directe verantwoor-

ding aan de burgemeester. Met deze klassieke bureaucratische inrichting zijn semiautonome burgerinitiatieven lastig te rijmen. Vaak vindt het lokale bestuur veiligheid te belangrijk om 'los te laten' en aan de burger zelf te laten. Op dit moment bepalen de affiniteit en vaardigheid van gemeenteambtenaren en wijkagenten welke relatie wordt aangegaan met burgers bij participatie. Die relatie varieert van een tamelijk strakke aansturing op basis van regels en convenanten tot lossere kaders en coproductie.

Veel lokale besturen zoeken naar manieren om zich een nieuwe bestuursstijl eigen te maken: governance. Waar de klassieke bestuursstijl government uitgaat van een verticale overheidssturing (van bovenaf), is governance

2 Sociale veiligheid heeft betrekking op overlast en criminaliteit. Hiermee onderscheidt sociale veiligheid zich van fysieke veiligheid, dat crises en rampen omvat.

3 Er zijn ook voorbeelden van participatie die vooral door de overheid of anderen dan de burger worden gestart, maar die vallen niet binnen dit onderzoek. Denk aan Burgernet, waarbij de politie burgers per telefoon oproept mee uit te kijken, of 'De Buurt Bestuurt', waarbij gemeenten bewoners verzoeken om mee te denken en (tot bepaalde hoogte) te bepalen hoe het veiligheidsbeleid lokaal wordt vormgegeven.

4 Toenders & Van Stokkom, 2012.

‘De lokale overheid moet de burger gaan zien als ‘trustee’.

nadrukkelijk gericht op horizontaal sturen binnen een netwerk (samen). De lokale overheid moet de burger gaan zien als ‘trustee’. Dat is een persoon die zonder democratisch gekozen te zijn een bepaalde achterban representeert. Zo’n trustee kan en mag binnen (wettelijke) kaders en afspraken bijdragen aan publieke taken, zoals het veiliger maken van de buurt.⁵ Dat is wennen voor het lokale bestuur, dat zijn roots in de negentiende eeuw van Thorbecke heeft en sociale problemen nog grotendeels probeert te beheersen door (soms strakke) overheidssturing. Dat is niet van de ene op de andere dag te veranderen.

De initiatieven die daadwerkelijk ‘voor en door’ burgers worden gestart en uitgevoerd, zijn daarom nog op één hand te tellen. Daarnaast

kunnen burgers teleurgesteld zijn in hun overheid. Voor deze burgers betekent participatiesamenleving ‘de burger in de steek laten’. Dit kan leiden tot onvrede, onrust of zich terugtrekken: dan wordt er helemaal niet meer geparticipeerd. De respondenten die hebben meegewerkt aan dit onderzoek erkennen dat het belangrijk is dat burgers en overheid elkaar opzoeken en pionieren om een win-winsituatie te creëren. Zo kan een participatiesamenleving vorm krijgen en de daad bij het woord worden gevoegd. De echte lakmoesproef voor de burgerparticipatie begint nu pas.

9

5 Van Stokkom, Beckers & Eikenaar, 2012.

VERANDERING
VAN HET TOEZICHT
DE PUBLIEKE
RUIMTE

2 Sociale veiligheid en burgerparticipatie

2.1 Van leefregel tot surveillance

De participatie van burgers in het veiligheidsdomein wordt gestimuleerd door twee ontwikkelingen. Ten eerste is het gebruik van social media als Facebook, Twitter en WhatsApp sterk toegenomen.⁶ Social media maken de wereld kleiner, omdat mensen met elkaar in verbinding kunnen staan ongeacht waar ze zich bevinden. Dat heeft effect op de sociale veiligheid, omdat bewoners via sociale media makkelijker met elkaar in contact treden en op de hoogte blijven van wat er in de eigen straat, wijk, dorp of stad gebeurt. Een andere ontwikkeling die ertoe leidt dat meer burgers participeren in veiligheid is de verandering van het toezicht in de publieke

ruimte.⁷ Doordat de politie zich meer richt op opsporing en minder op leefbaarheidsvraagstukken, zijn andere partijen actief geworden binnen dit zogeheten straattoezicht. Denk aan de gemeentelijke handhavers (buitengewoon opsporingsambtenaren), private beveiligers en jongerenwerkers die jongeren aanspreken bij overlast. Maar zeker ook burgers willen bijdragen aan het straattoezicht in de buurt; soms omdat zij menen dat de politie, gemeente of andere partijen hier te weinig aandacht aan besteden en soms omdat zij de lokale overheid willen helpen en zich medeverantwoordelijk voelen voor de veiligheid en leefbaarheid in hun buurt. Er bestaan diverse basisvarianten van burgerparticipatie bij sociale veiligheid, die erop gericht zijn het informeel toezicht te vergroten.

11

6 Driekwart van de Nederlandse bevolking van 12 jaar of ouder gebruikt in 2015 sociale netwerken (zie www.cbs.nl); De Vries, 2016.

7 O.a. Terpstra, 2010; Bervoets, 2015a.

Deze varianten zijn in te delen naar intensiteit van de burgerinzet:⁸

- woon- en leefregels die overheid en lokale gemeenschap samen opstellen, zoals Goudse Stadsregels;⁹
- meldsystemen waarbij bewoners elkaar waarschuwen en meldingen doorgeven aan de politie;
- zichtbaar surveillerende bewoners.

Dit soort initiatieven werken, omdat de sociale controle toeneemt. Dat draagt bij aan de subjectieve en objectieve veiligheid van burgers. Zo hebben buurtwachten bijvoorbeeld vooral impact op de overlast en op het veiligheidsgevoel, al kunnen ze ook een negatief effect hebben op het veiligheidsgevoel omdat burgers door de extra surveillance meer weet krijgen van criminaliteit. Ook op de objectieve criminaliteit blijken zulke interventies effect te hebben, maar toch minder dan burgers en beleidsmakers aannemen. De inzet van buurtwachten is bijvoorbeeld moeilijk direct in verband te brengen met de toename van veiligheid.¹⁰

Randvoorwaarden en spanningsveld

In buurten en wijken met een grote mate van sociale desorganisatie komt buurtpreventie in het algemeen maar moeilijk op gang: sociaal kapitaal is belangrijk bij het ontstaan van bottom-up buurtpreventie.¹¹ Naast sociaal kapitaal zijn randvoorwaarden voor burgerparticipatie dat burgers een probleem of risico herkennen, verantwoordelijkheid voor dit probleem voelen, het gevoel hebben iets aan het probleem te kunnen doen en er vertrouwen in hebben dat een initiatief tot het oplossen van dit probleem kan leiden.¹²

Er is bij burgerparticipatie sprake van een spanningsveld tussen overheid en burgers.¹³ De overheid wil de controle houden, maar de burger wel betrekken (top-down). Burgers wensen een zekere mate van autonomie en willen zelf het initiatief nemen (bottom-up). En buurtwachten die ooit met positieve bedoelingen zijn gestart, kunnen uitgroeien tot een 'vervelende bemoeial' voor de overheid en nemen soms het heft zelf in handen.¹⁴

12

8 Van der Land, Van Stokkom & Boutellier, 2014b.

9 In 2000 stelde het stadsbestuur in Gouda in een beleidsnota voor om samen met de burgers omgangsregels op te stellen voor de publieke ruimte. Dat leidde tot de zogeheten Goudse Stadsregels (Nieborg & Ter Woerds, 2004).

10 Van Eijk, 2013.

11 Van der Land, 2013.

12 Van Stokkom, Becker & Eikenaar, 2012; Van der Wiele, 2015.

13 Van der Land e.a., 2014.

14 Lub, 2016.

2.2 Onderzoek naar nieuwe vormen van burgerparticipatie

Onderzoeksvragen

1. Wat zijn de meest dominante ontwikkelingen (trends) die zich in Nederland sinds 2013 hebben voorgedaan rond burgerinitiatieven op het gebied van de (sociale) veiligheid?¹⁵
2. Welke soorten initiatieven zijn er in die periode bijgekomen (soorten die er voor die tijd voor zover bekend nog niet waren) en waarom? Wat zijn de uitgangspunten van die initiatieven en tegen welke dilemma's lopen gemeenten aan?
3. Op welke wijze worden zij gerealiseerd? Is er wat bekend over resultaten (feitelijke uitvoering)? In hoeverre spelen sociale media en internet hierbij een rol?
4. Hoe is de relatie tot gemeente en politie (plaats in de veiligheidsketen, plaats in het veiligheidsbeleid)?
5. Wat zijn gezien de antwoorden op de vorige vragen de belangrijkste lessen voor gemeenten op het gebied van burgerparticipatie bij sociale veiligheid in relatie tot recente initiatieven?

2.2.1 Afbakening: eigen initiatief van burgers

Dit onderzoek richt zich op *burgerparticipatie bij sociale veiligheid*. Daaronder verstaan we hier initiatieven die burgers hebben genomen om de sociale veiligheid te bevorderen en die ze al dan niet in samenwerking met de overheid ontwikkelen en uitvoeren.¹⁶ Buurtbeheer en wijkplatforms met een breder doel dan veilig-

heid alleen vallen daarom buiten dit onderzoek. We gebruiken bewust de term 'burger' in plaats van het meer afgebakende 'bewoners'. Er kunnen namelijk initiatieven bestaan die onder de genoemde definitie vallen, maar waarbij niet iedereen per se als bewoner deelneemt.¹⁷ Daarnaast kijken we verder dan uitsluitend buurtpreventie.¹⁸ Buurtpreventie is wel een vorm van burgerparticipatie, maar burgerparticipatie rond sociale veiligheid omvat meer dan dat.

Een belangrijk resultaat van het onderzoek was het inzicht dat bij een aantal geselecteerde casussen bij nader inzien het initiatief niet van burgers kwam maar van de overheid, of dat de overheid vanaf het begin een prominente rol speelde.

2.2.2. Methode: meervoudige onderzoeksoptzet

Sleutelpersonen

We hebben 61 personen uit ons professionele netwerk per e-mail benaderd met de vraag om voorbeelden, ervaringen en documentatie. Het betrof personen van wie wij op voorhand veronderstelden dat deze uit de eerste hand zicht zouden moeten hebben op de meest actuele vormen van burgerparticipatie rond sociale veiligheid. Daarnaast vroegen wij hun om namen van personen die we ook konden benaderen met deze vraag (sneeuwbal-methode).

We kregen 31 reacties, maar die gingen vooral over burgerparticipatie waarbij de gemeente of de politie het initiatief genomen had. Daarnaast kwamen we via Twitter en LinkedIn in

15 Eerder onderzoek betreft een inventarisatie tot en met 2013 (Van der Land e.a., 2014).

16 Deze definitie is mede gebaseerd op die van Peeters (2012), voor dit onderzoek toegespitst op het doel de veiligheid te verbeteren.

17 O.a. Cornelissens & Ferwerda, 2010.

18 O.a. Lub, 2016.

contact met twee bedrijven die software voor burgerparticipatie aanbieden, een gemeente die wij nog niet per e-mail hadden benaderd en een onderzoeker van TNO.

Open bronnen

Een zoektocht naar artikelen in de wetenschappelijke vaktijdschriften *Opportuun*, *Secondant* en het *Tijdschrift voor Criminologie* (vanaf 2013) leverde vooral veel artikelen op over burgerparticipatie op initiatief van de overheid. We vonden drie relevante artikelen die inhoudelijk wel binnen de afbakening van het onderzoek vielen. Daarnaast vonden we via andere wegen een aantal relevante onderzoeken. Via Lexis Nexis hebben we in Nederlandse dagbladen gezocht naar nieuwsberichten over burgerparticipatie bij veiligheid waarin burgers de regie hebben.

Casusonderzoek

14

De vraag aan sleutelpersonen leverde vijf voorbeelden op van burgerparticipatie die we verder hebben onderzocht door middel van een interview met initiatiefnemers¹⁹ en een aanvullende documentenanalyse. In eerste aanleg leken alle vijf voorbeelden binnen de afbakening te vallen. Na doorvragen en onderzoeken bleek dat bij twee casussen de rol van de gemeente bij de opstart veel groter was dan het op basis van de interviews had geleken.

Interviews met experts en een groepsinterview

We hebben negen interviews gehouden met experts (zie dankwoord) op het gebied van burgerparticipatie bij sociale veiligheid. We hebben gesproken over trends, ontwikkelingen en dilemma's op het gebied van heden-daagse burgerparticipatie.

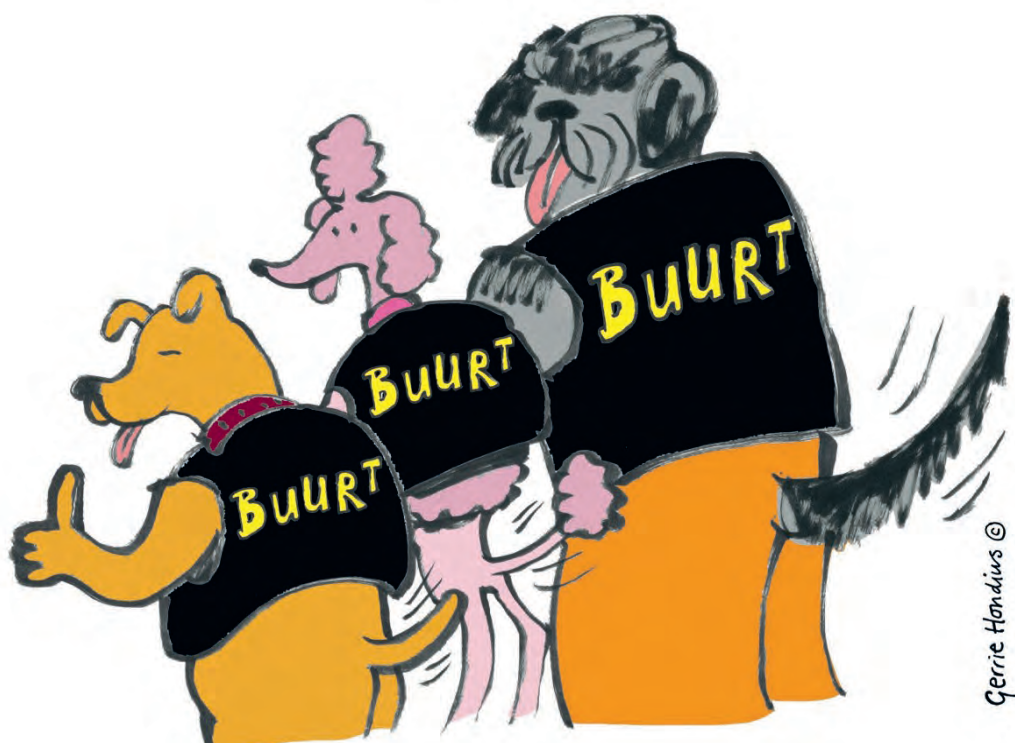
Daarnaast hebben we een groepsinterview gehouden met elf deelnemers (waaronder vijf burgers²⁰) om onze tussentijdse bevindingen te toetsen en verder uit te diepen.²¹

19 Geïnteresseerden kunnen het protocol dat voor de casusinterviews werd gebruikt bij de onderzoekers opvragen.

20 Drie van deze burgers hebben we daarvoor al apart geïnterviewd.

21 Geïnteresseerden kunnen de protocollen die voor de expertinterviews en het groepsinterview werden gebruikt bij de onderzoekers opvragen.

BURGERS IN EEN HESJE

Gerrie Hondius ©

3 Trends en nieuwe initiatieven

3.1 Digitale initiatieven in opmars

Vormen van burgerparticipatie bij sociale veiligheid zijn grofweg in te delen in fysieke en digitale varianten. Bij fysieke vormen gaat het veelal om reeds bekende varianten met patrouillerende 'burgers in een hesje' op straat of zogenaamde Waakzaam-projecten op initiatief van gemeente of politie. Veel van die fysieke vormen van burgerparticipatie vallen buiten de afbakening van ons onderzoek, omdat het initiatief daarbij niet bij de burgers heeft gelegen.

Nieuwere varianten van burgerparticipatie zijn meestal digitale vormen, zoals de WhatsApp-groepen die in het hele land opduiken. Het idee is dat bewoners elkaar via WhatsApp informeren over verdachte situaties in de eigen buurt.²² Het doel lijkt te zijn om bewoners alerter te maken. Soms kan via een WhatsApp-groep ook de politie op de hoogte worden gesteld. In enkele gevallen richten deelnemers aan de WhatsApp-groep ook een Facebook-pagina op, om vragen te beantwoorden of een toelichting te geven op de

WhatsApp-groep. Daarnaast is er hier en daar ook sprake van een Twitter-account.

Dat WhatsApp-groepen zeer in de mode zijn, is volgens onze respondenten niet vreemd: ze zijn laagdrempelig. Bijna iedereen kan meedoen, terwijl voor deelname aan bijvoorbeeld een fysiek buurtpreventieteam durf en tijd en bij voorkeur een goede gezondheid nodig zijn. Voor de overheid hebben de WhatsApp-groepen ook een voordeel: er is veel minder inspanning van politie en gemeente nodig dan bij 'burgers in een hesje', terwijl het resultaat vrijwel hetzelfde is (toegenomen sociale controle, probleemvermindering).²³

Op de website van WhatsApp Buurtpreventie (WABP)²⁴ – een landelijk kenniscentrum voor burgers en gemeenten over dit specifieke fenomeen – staan ten tijde van dit onderzoek in heel Nederland 2.200 WhatsApp-groepen geregistreerd. Volgens een woordvoerder van deze website neemt dit aantal bovendien nog wekelijks toe.

22 Akkermans & Vollaard, 2015.

23 Bervoets, 2014.

24 www.wabp.nl.

Woonerfje waakt met WhatsApp
Het is de derde WhatsApp-groep in Hengelo, na Slangenbeek en 't Rot. [namen weggelaten] hebben een buurt-WhatsApp opgezet waarmee bewoners elkaar kunnen waarschuwen bij onraad of verdachte taferelen. Inmiddels zijn er al vijftig deelnemers, inclusief de wijk-agent. Die is dan meteen op de hoogte. De buurt heeft inmiddels op eigen kosten twee borden laten maken om te laten weten dat ze aan actieve preventie doet.

Bron: Tubantia, 15 november 2015

18

Onze respondenten in de expertinterviews en het groepsinterview geven aan dat de fysieke vormen van burgerparticipatie zullen blijven bestaan. Die voorzien nog steeds in de behoefte om daadwerkelijk zelf anderen aan te spreken en lijfelijk toezicht te houden. Volgens respondenten zijn degenen die fysiek rondlopen ook degenen die een WhatsApp-groep beheren of starten. De WhatsApp-groep wordt vaak gezien als een digitale aanvulling; van vervanging is dus geen sprake. Het doel van burgerparticipatie is dan ook – volgens onze respondenten – niet zelf optreden bij onraad, maar zorgen voor extra ogen en oren op straat en de politie of gemeente informeren.

Met de groei van digitale varianten van burgerparticipatie neemt de interesse van commerciële partijen in buurtpreventie toe. Programmeurs proberen burgers te verleiden om de door hen ontwikkelde software²⁵ te gebruiken door andere, aanvullende functionaliteiten te bieden die niet te vinden zijn bij een algemeen communicatieplatform als

WhatsApp. Er zijn ook bedrijven die inspringen op de populariteit van WhatsApp-groepen door informatie te verzamelen over de verschillende WhatsApp-groepen en over de hoeveelheid gebruikers en de beheerders ervan, en die informatie te verkopen aan gemeenten. Of door borden en stickers aan te bieden. Volgens sommige respondenten zou alleen al het plaatsen van borden die aangeven dat er een WhatsApp-groep actief is in een wijk overlastplegers en criminelen kunnen afschrikken.

3.2 Drijfveren van initiatiefnemers

Buurtbonnen in Hengelo

Een buurtbon is een tegoedbon die inwoners kunnen inzetten om hun buurt mooier, veiliger en gezelliger te maken. Aanvragen is simpel. Belangstellenden kunnen een aanvraagformulier downloaden of ophalen bij het stadhuis, het stadskantoor, de bibliotheek, het kantoor van Welbions en diverse buurt- en wijkcentra in Hengelo. Het ingevulde formulier moet teruggestuurd worden naar de gemeente. Aanvragen worden in volgorde van binnenkomst behandeld. [...] De bewonersorganisaties in Hengelo brengen advies uit aan de gemeente over de ideeën die in hun buurt worden ingediend. De aanvraag moet uiterlijk 15 november 2015 bij de gemeente Hengelo binnen zijn.

Bron: De Weekkrant, 17 januari 2015

Volgens experts ontstaan veel initiatieven doordat burgers de publieke dienstverlening tekort vinden schieten en zelf het gat willen opvullen. Bijvoorbeeld:

- Een buurtwacht is opgericht omdat burgers menen dat de politie of gemeentelijke hand-

²⁵ Bijvoorbeeld het recent in Nederland geïntroduceerde NextDoor, dat uit de Verenigde Staten komt, en PrivateCop.

havers te weinig aandacht besteden aan hun buurt.

- Een ludieke 'republiek' (zie verderop) is ontstaan omdat de oprichters vinden dat de aanpak van overlast bij ambtenaren niet in goede handen is.
- Er is een eigen meldsysteem ingericht omdat mensen vinden dat de politie meldingen niet goed opneemt of afhandelt en niet genoeg gebruikmaakt van de kennis van bewoners over de buurt.

Burgers die zelf aan de overheid hun hulp aanbieden doen dat vaak uit een ervaren gemis, maar ze hebben over het geheel genomen nog wel vertrouwen in politie en gemeente. Er is dus meestal wel sprake van enig overleg of afstemming met die partijen. We kwamen geen initiatieven tegen die helemaal zijn gericht op zelf doen, denken of beslissen, dus zonder enige overheidsbemoeienis. Burgers hebben belang bij samenwerking met de gemeente en politie en andersom. Als de politie betrokken is, gaat het vrijwel altijd om de wijkagenten. In een heel enkel geval ondersteunt een welzijnsorganisatie (maatschappelijk werk, jongerenwerk) burgers bij een initiatief. Soms wordt een initiatief opgestart door een lokale ondernemer, die zijn zakelijke netwerk en contacten in de buurt aanwendt om een initiatief vorm te geven.

Er zijn ook initiatieven die de samenwerking met de overheid zo veel mogelijk beperken. Zoals het buurtpreventieteam dat probeerde zijn toezicht op straat, onderkomen en materiaal te bekostigen uit sponsoring door lokale ondernemers en medebewoners.²⁶ Of de mensen uit een Rotterdamse wijk die uit onvrede met het lokale veiligheidsbeleid op ludieke wijze een 'republiek' oprichtten om zelf

te kunnen beslissen over de aanpak van de (drugs)overlast die zij ervoeren.²⁷ Ook in het project PrivateCop (zie volgend hoofdstuk) ligt de nadruk op zelf doen. Er blijken zelfs burgers te zijn geweest die privéhelikopters hebben ingezet voor buurtpreventie, zo vertelden deelnemers aan het groepsinterview.

3.3 Dilemma's voor gemeenten

De moderne burgerparticipatie roept veel vragen en soms ook twijfel op bij gemeente-ambtenaren. In brede zin vragen zij zich af welke rol de overheid op dit vlak op zich zou moeten nemen. Wordt het sturen of faciliteren? Hoe te begrenzen wat burgers precies doen? Mogen burgers ook optreden en zo ja, binnen welke kaders? Wil een gemeente ook invloed uitoefenen op wie zich bij zo'n initiatief aansluit?

Dilemma 1 – Sturen of faciliteren?

Meerdere respondenten vinden dat gemeenten vooral moeten faciliteren en alleen als het nodig is sturend en eventueel corrigerend moeten optreden. Bijvoorbeeld in situaties waarbij buurtpreventie trekken krijgt van eigenrichting of als er ethnic profiling blijkt te ontstaan: een onevenredige negatieve aandacht voor minderheidsgroepen bij het toezicht. Een respondent van een gemeente geeft aan dat hij de burgers en hun enthousiasme niet in de weg wil zitten; de burger is volgens hem nu eenmaal sneller dan de overheid, waar beslissingen over veel schijven moeten lopen. Hij meent dat burgers in hun eigen tempo een initiatief moeten kunnen ontwikkelen, zodat gemeenteambtenaren parallel daaraan (trial-and-error) kaders kunnen ontwikkelen voor een prettige samenwerking.

²⁶ Bervoets, 2014.

²⁷ Bervoets, 2015b en 'De revolutie stierf een vroege dood', NRC, 7 januari 2016.

Enige overheidsbemoeienis tot op zekere hoogte is onmisbaar, maar dichttimmeren met te veel regels vinden de respondenten over het algemeen niet de goede weg. Zij geven er de voorkeur aan om burgers te verleiden om iets te doen of te laten. Gemeenten doen er volgens hen goed aan om voor dit thema te kiezen voor governance, waarbij de overheid kaders schept en een vrije ruimte aan de burgers laat die ze naar eigen creativiteit kunnen invullen.²⁸

Government, waarbij de gemeente meer stuurt en bepaalde uniforme vormvereisten stelt aan de initiatieven waar zij hulp aan biedt, kan volgens een van de respondenten nadelige gevolgen hebben voor de bereidheid van burgers om deel te nemen aan bijvoorbeeld WhatsApp-groepen, als die door te strikte regels te weinig aansluiten bij hun wensen en verwachtingen.

Dilemma 2 – Burgers ook laten optreden?

De meeste initiatieven zijn gericht op signaleren en onraad melden. Maar zouden burgers ook een actief aandeel moeten hebben in het (corrigerend) aanspreken van personen? De meningen onder de respondenten zijn verdeeld.

Ook bij het fenomeen burgeraanhouding is terughoudendheid geboden, volgens de respondenten. Het Wetboek van Strafvordering staat burgers toe om iemand aan te houden wanneer zij iemand op heterdaad betrappen bij een strafbare daad. Maar het is niet naar de letter van de wet als burgers groepen formeren en actief situaties opzoeken om tot aanhoudingen over te kunnen gaan. Dat is eigenrichting. De respondenten vinden dat eigenrichting moet worden voorkomen en

bestreden. Volgens hen helpt het om burgers vooraf goed te selecteren op hun profiel en 'heethoofden' uit te sluiten. Daar gaat het volgende dilemma over.

Dilemma 3 – Screenen op ongewenste deelnemers?

Volgens de respondenten kunnen bij te weinig invloed en toezicht vanuit gemeente en politie mensen met antecedenten en onbetrouwbare personen deelnemen aan het initiatief en dat vinden veel gemeenten en politieambtenaren onwenselijk. Als politieambtenaren hun omgeving goed kennen, kunnen zij het al gauw signaleren als zich bij de groep mensen voegen 'waar wat mee is' en bijvoorbeeld het toelaten van die persoon tot de groep afraden. Wij zijn nergens tegengekomen dat burgerparticipanten expliciet formeel door een antecedentenonderzoek gaan. Burgers, politie en gemeente kunnen een nieuwe burgerparticipatie wel onderzoeken via Google en dergelijke om te zien of er mogelijk wat vreemds aan de hand is. Maar volgens een van onze respondenten is het al nuttig en effectief als burgers met potentiële deelnemers gaan praten om een inschatting te maken. Veel initiatiefnemers en beheerders van WhatsApp-groepen zijn namelijk vaak al zeer actief in de wijk en kennen hun buurt-bewoners goed.

28 Laegreid, Randma-Liiv, Rykkja & Sarapuu, 2013; Bokhorst, 2015.

WHATS-APP GROEP

Gerrie Handius ©

4 Vijf praktijk-voorbeelden

WhatsApp-groepen in Ede

In 2013 ontstonden in deze Gelderse gemeente de eerste WhatsApp-groepen in de wijk Rietkampen als gevolg van het grote aantal woninginbraken.²⁹ Inmiddels zijn deze groepen wegens vermeend succes en een goed samenspel tussen de initiatiefnemers en politie uitgebreid naar vrijwel heel Ede. Er zijn in samenwerking met de politie regels opgesteld voor de communicatie in de WhatsApp-groepen, handelend optreden en terugmeldingen van de politie. Deelnemers die zich niet aan de regels houden worden uit de groep verwijderd. Elke groep valt bij voorkeur met meerdere WhatsApp-groepen onder een beheerdersgroep. Op deze wijze is afstemming tussen groepen mogelijk en daarmee stedelijke dekking. Dit project, een van de eerste in Nederland, heeft als voorbeeld gediend voor de initiatiefnemers van later gestarte WhatsApp-groepen.

WhatsApp-groepen in Beverwijk (de wijk Broekpolder)

In 2015 zijn bewoners van de Beverwijkse nieuwbouwwijk Broekpolder (waarvan een deel in de naburige gemeente Heemskerk ligt) gestart met een WhatsApp-groep; dat werden er al snel meer. Zij werken op een vergelijkbare manier als in Ede. Alleen richt het initiatief zich voorlopig alleen op de wijk Broekpolder en is er meer afstemming met de gemeente dan met de politie. De groep heeft een besloten Facebook-pagina voor de deelnemers ingericht en gebruikt Google Earth om aan te geven waar deelnemers wonen, wat de dekking van de WhatsApp-groepen is en waar zich probleemlocaties bevinden. Net als in Ede vormt het aanpakken van objectieve problematiek, namelijk het aantal woninginbraken, de aanleiding van het initiatief.

23

29 Zie ook Bervoets, 2014.

WhatsApp-groepen in Tilburg

Deze WhatsApp-groepen waren gericht tegen woninginbraken en bedoeld om de subjectieve en de objectieve veiligheid te verbeteren.

Het leek in eerste instantie dat burgers zelf het initiatief hadden genomen, maar later bleek dat er een sterke overheidssturing of zelfs een vraag van de gemeente aan het initiatief ten grondslag lag. De gemeente startte tege-
lijkertijd ook andere initiatieven, als onderdeel van een bredere aanpak van zogeheten *high impact crimes*.

Veranderlab Veiligheid Groningen

Dit initiatief bleek gefinancierd door de gemeente Groningen. De gemeente wil burgers volgens het principe van zogeheten 'veranderlabs' initiatieven laten ontwikkelen met ambtenaren, in dit geval rond veiligheid en vooral onveiligheidsgevoelens. In het Veranderlab Veiligheid onderzoekt de gemeente samen met burgers wat er nodig is om de objectieve, maar toch vooral de subjectieve veiligheid te verbeteren. Bij de oplossingen voor problemen wordt eerst gekeken naar wat bewoners zelf samen kunnen doen, bijvoorbeeld bij de aanpak van 'enge' fietstunneltjes. Daarna wordt pas gekeken naar maatregelen die de overheid kan treffen.

PrivateCop Haaksbergen (Twente)

PrivateCop is een programma³⁰ dat helpt beter en efficiënter gebruik te maken van de kennis van bewoners van een gebied om zo de veiligheid te verhogen. In de app kunnen deelnemers zelf meldingen registreren in een gedeelde digitale omgeving, waarin alle deelnemers kunnen nagaan wat zij en anderen hebben geregistreerd over een specifieke locatie, een persoon of een specifiek thema. Zo kunnen deelnemers een dossier opbouwen en

dat wanneer nodig voorleggen aan politie en gemeente met het verzoek om actie te ondernemen. Het initiatief is nadrukkelijk gericht op een actieve rol van burgers, omdat ze zelf informatie verzamelen. Politie, gemeente of andere instanties met toegang tot PrivateCop kijken mee naar wat er in de buurt gebeurt.

4.1 Observaties

4.1.1 De voordelen van digitalisering

De geïnterviewden zien in de WhatsApp-groepen een mooi samenspel tussen overheid en burgers. De samenwerking is voor de betrokken partijen een 'win-winsituatie': de politie wordt geholpen en burgers merken dat hun signalen en meldingen goed worden opgepikt. De politie geeft aan dat de burgerhulp met de WhatsApp-groepen haar veel minder tijd en begeleiding kost dan fysieke buurtpreventie.

Bij digitale vormen van burgerparticipatie is minder kans op eigenrichting, omdat bewoners minder lijfelijk op straat aanwezig zijn dan bij de fysieke vormen van buurtpreventie. De bewoners hebben regels opgesteld in overleg met politie en gemeente, gebaseerd op SAAR: Signaleren, Alarmeren, Appen en Reageren (ontwikkeld in Ede).

Politiemensen in Ede geven aan dat ze kunnen schakelen met de burgers: omdat ze via de groep direct contact met de melder hebben, hoeven ze niet eerst naar die persoon te gaan. Terwijl ze op weg gaan naar de locatie, worden ze 'bijgepraat' door de melder en andere deelnemers. Ze krijgen signalementen door en locaties waar verdachte personen het laatst gezien zijn. Dit verhoogt volgens respondenten van de politie de pakkans. Ook in

30 Van CT Spirit Business Solutions BV.

Tilburg zijn soortgelijke ervaringen opgedaan. PrivateCop is meer dan de andere vier praktijkvoorbeelden ontstaan uit onvrede. De ontwikkelaars vonden dat gebiedskennis van bewoners bij de aanpak van criminaliteit niet genoeg benut werd en meldingen niet goed werden opgevolgd. Waar WhatsApp-groepen zich vooral beperken tot het melden van incidenten en realtime ondersteuning van de politie, kunnen burgers met PrivateCop ook dossiers opbouwen in de digitale omgeving.

Het Veranderlab in Groningen kent ook een sterke digitale component. De externe projectleider maakt gebruik van online blogs om burgers en andere belangstellenden op de hoogte te houden van het Veranderlab, maar vooral om vragen te stellen aan burgers en informatie te verzamelen. Burgers kunnen op deze manier ook input bieden en meedenken over veiligheid.

4.1.2 Ethnic profiling

Een WhatsApp-groep mag volgens de respondenten niet leiden tot een 'heksenjacht' en tot zogeheten ethnic profiling, waarbij etnische minderheden bovenmatige aandacht krijgen ten opzichte van anderen. In Ede, Beverwijk en Tilburg hebben bewoners samen met gemeente en politie afspraken gemaakt over het voorkomen hiervan. In Ede heeft de politie een cursus gegeven om burgers te leren om op straat goed te kijken naar tijd en plaats en niet naar etnische achtergrond. Een wijkagent geeft aan: "Een persoon – ongeacht diens huidskleur – die midden in de nacht rondzwervt op straat, bijvoorbeeld in de buurt van winkels of garageboxen, moet de aandacht wekken, niet elke Marokkaanse jongen die rondhangt of alle Poolse kentekens."

4.1.3 Samenwerking burger en overheid

Gemeenten zijn op zoek naar de rol die zij het best kunnen vervullen bij burgerparticipatie. Ze gaan op verschillende manieren om met WhatsApp-groepen: van strak sturen tot het stellen van tamelijk ruime kaders. In Ede, Beverwijk en Tilburg pionieren burgers, gemeente en soms ook de politie samen. Het wiel wordt daarbij niet helemaal zelf uitgevonden omdat ambtenaren en burgers samen op zoek gaan naar kennis en ervaringen elders in het land. Beverwijk lijkt erg gericht op governance en coproductie: de gemeente probeert het initiatief te faciliteren door afspraken te maken en kaders te bieden. Er wordt voor gewaakt om strakke regels te stellen en op te leggen aan bewoners vanuit de vrees dat dit het animo onder burgers kan aantasten. Ook PrivateCop uit Twente en het Groningse Veranderlab zijn meer op governance en coproductie ingericht. De gemeente in Tilburg lijkt nadrukkelijker te hebben gekozen voor uniformering en strakkere aansturing volgens de klassieke government-principes. In Ede zoekt de gemeente nog naar een goed en passend evenwicht tussen aansturen en regisseren enerzijds en de kunst van het verleiden en bieden van kaders anderzijds. Ook de politie is zoekende. In de ene gemeente maakt de politie wel deel uit van WhatsApp-groepen, in de andere gemeente niet.

In de participatiesamenleving leren burgers en overheid omgaan met digitale varianten van burgerparticipatie. De ene ambtenaar of wijkagent gaat daar gemakkelijker mee om dan de andere, bijvoorbeeld vanwege affiniteit met digitale tools of de opvatting over de relatie burger-overheid. Wat in ieder geval vooral werkt is een persoonlijke klik tussen de overheidsdienaren en burgers. Die is van groot belang om op plezierige wijze overleg en afstemming te hebben rond de burgerparticipatie.

4.1.4 Resultaten

Effecten van de door ons bestudeerde initiatieven op de sociale veiligheid (bijvoorbeeld minder inbraken of een verhoogd veiligheidsgevoel) zijn vrijwel niet bekend. De respondenten menen dat een toegenomen sociale cohesie een neveneffect van burgerparticipatie bij sociale veiligheid is.

Van de vijf praktijkvoorbeelden is alleen Tilburg onderzocht op resultaten. Uit onderzoek zou blijken dat het aantal woninginbraken daalt.³¹

Het praktijkvoorbeeld in Ede werd eerder onderzocht³² als onderdeel van een breder onderzoek naar buurtpreventie in die gemeente. Maar een evaluatie van de resultaten maakte geen onderdeel uit van het onderzoek, mede omdat het buitengewoon ingewikkeld is om de daling van woninginbraken in Ede te verbinden aan buurtpreventie in die gemeente. Er was namelijk sprake van een landelijke dalende trend en ook de politie en gemeente voorzagen zelf in de nodige inspanningen om een daling te realiseren.

In Groningen is met het Veranderlab op procesmatig niveau winst geboekt. Het initiatief heeft volgens een respondent bijgedragen aan een intensievere betrokkenheid van Groningers bij de veiligheid van hun stad en bij het te voeren veiligheidsbeleid. Inmiddels heeft het initiatief zich ontwikkeld van meedenken naar meedoen.³³

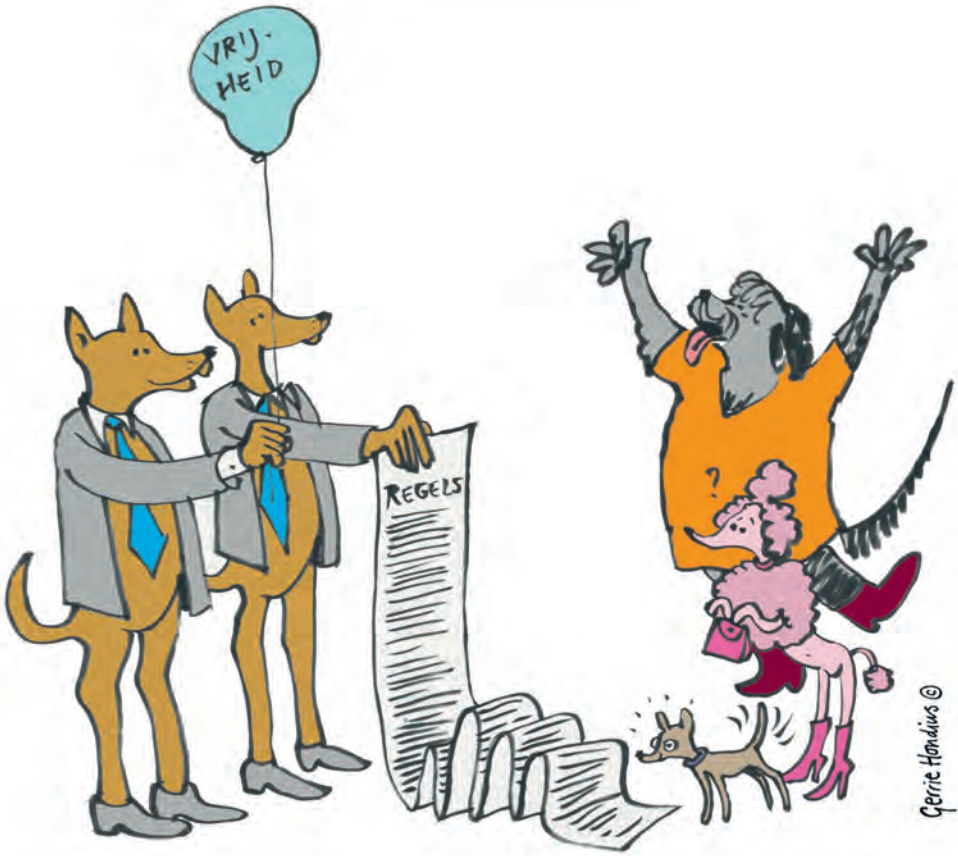
In het geval van PrivateCop laten de resultaten van pilots daarentegen dan weer zien dat burgers en ondernemers nog moeten wennen aan het zelf registreren en documenteren van informatie. Respondenten kunnen zich voorstellen dat burgers niet zonder meer een – in de ogen van burgers – politietaak als het vastleggen van meldingen zullen overnemen.

26

31 Akkermans & Vollaard, 2015.

32 Bervoets, 2014.

33 De initiatiefnemers wijzen ook op <http://ritzotencate.blogspot.nl/2016/02/update-veranderlab-veiligheid-veilig050.html> en op <https://www.youtube.com/playlist?list=PLj-8aZf5uHedBC0xL5LqCeB-jcEOGnaO> als illustraties van bereikte resultaten.

5 Conclusies en aanbevelingen

5.1 Antwoord op de onderzoeksvragen

Wat zijn de meest dominante ontwikkelingen (trends) die zich in Nederland sinds 2013 hebben voorgedaan rond burgerinitiatieven op het gebied van de (sociale) veiligheid?

Verschillende ontwikkelingen hebben burgerparticipatie bij sociale veiligheid in de hand gewerkt, zoals de participatiesamenleving, de snelle groei van sociale media en de veranderingen in het straattoezicht wegens afgenomen politietoezicht met de daaraan verwante onvrede. Maar ook lokale toename van overlast of woninginbraken is een veelvoorkomende aanleiding voor burgerparticipatie. Deze ontwikkelingen alleen leiden niet zonder meer tot burgeractie. Daarvoor moeten burgers een probleem of risico herkennen, verantwoordelijkheid voor dit probleem voelen, het gevoel hebben iets aan het probleem te kunnen doen

en er vertrouwen in hebben dat een initiatief tot het oplossen van dit probleem kan leiden.

De voorgaande ontwikkelingen en randvoorwaarden hebben niet geleid tot veel verschillende unieke initiatieven. Burgers nemen wel vaak het initiatief om de sociale veiligheid in hun wijk te vergroten, maar kiezen daarbij grotendeels voor dezelfde soort concepten. Met name digitale varianten lijken veel op elkaar, onder andere omdat informatie over de uitvoering en good practices online te vinden zijn. Commerciële partijen springen op deze ontwikkelingen in door het aanbieden van software met specifieke functionaliteiten, producten voor in de openbare ruimte, zoals borden of stickers, en diensten aan overheden als gemeente en politie.

Welke soorten initiatieven zijn er in die periode bijgekomen (soorten die er voor die tijd voor zover bekend nog niet waren) en waarom? Wat zijn de uitgangspunten van die initiatieven en tegen welke dilemma's lopen gemeenten aan?

Er zijn sinds 2013 nieuwe varianten van burgerparticipatie ontstaan, zowel fysieke als digitale. Door de sterke toename van het gebruik van sociale media hebben de digitale varianten (vooral WhatsApp-groepen) meer aan terrein gewonnen dan fysieke varianten als actief surveilleren in de buurt (klassieke buurtpreventie). Van vervanging is echter geen sprake. Digitale varianten van burgerparticipatie liggen in het verlengde van fysieke vormen van burgerparticipatie, in het bijzonder de buurtpreventie. Omdat die vormen voldoen aan de behoefte om lijfelijk toezicht te houden en zo nodig mensen op hun gedrag aan te spreken, zullen ze niet snel vervangen worden door digitale middelen.

Burgers en overheid zoeken in de samenwerking naar een 'win-winsituatie'. Binnen deze samenwerking spelen drie dilemma's. Ten eerste vragen gemeenten zich af of ze initiatieven moeten aansturen (erbovenop zitten en zelf actief deelnemen), regisseren (wat meer op afstand blijven door het bieden van kaders) of faciliteren (mogelijk maken en verder aan de burger laten). Daarnaast is het de vraag welke taken aan bewoners of burgers overgelaten kunnen worden en welke niet. Kortom: moeten zij alleen signaleren en alarmeren of ook optreden? In het verlengde hiervan ligt het derde dilemma: heeft de overheid een rol bij het bepalen wie deelneemt aan een burgerinitiatief? De vrees bestaat dat bij te weinig invloed en toezicht vanuit gemeente en politie de kans bestaat dat bijvoorbeeld mensen met antecedenten deelnemen.

Op welke wijze worden zij gerealiseerd? Is er wat bekend over resultaten (feitelijke uitvoering)? In hoeverre spelen sociale media en internet hierbij een rol?

Meestal is de aanleiding van burgerparticipatie dat mensen de objectieve veiligheid willen verbeteren. Vaak hangt dit samen met een hoog aantal woninginbraken of overlast. In een enkel geval richt een initiatief zich op het verbeteren van de subjectieve veiligheid ofwel veiligheidsbeleving.

Effecten van initiatieven gericht op sociale veiligheid (oorzaak-gevolg) zijn vrijwel niet aangetoond voor digitale vormen van burgerparticipatie. En als ze er zijn, leveren ze vooral anekdotisch bewijs. Er is wel veel bekend over de effecten van relatief oude, fysieke vormen van burgerparticipatie. Die zouden in beperkte mate bijdragen aan de objectieve veiligheid en leefbaarheid en met name het veiligheidsgevoel versterken. Veel van onze respondenten zien een toegenomen sociale cohesie en een grotere pakkans voor kwaadwillenden als positief neveneffect van burgerparticipatie.

De respondenten hebben positieve ervaringen met digitale varianten van burgerparticipatie en hebben daar ook een voorkeur voor, omdat die minder tijd aan ondersteuning en bijsturing vragen van gemeente en politie en omdat daarbij de kans op escalatie naar geweld beperkter is.

Hoe is de relatie tot gemeente en politie (plaats in de veiligheidsketen, plaats in het veiligheidsbeleid)?

Hoewel we ons hebben gericht op initiatieven die na de start vooral door burgers worden vormgegeven, blijkt in de praktijk dat er vrijwel altijd sprake is van een samenspel tussen

‘Het ‘dichttimmeren’ van initiatieven door vanuit de overheid regels op te stellen lijkt geen vruchtbare weg.’

burger en lokale overheid.³⁴ Burgerparticipatie is meer gericht op meedoen met de overheid dan op meedenken of meebeslissen.

In een enkel geval ontstaat burgerparticipatie omdat de initiatiefnemers publieke dienstverlening zoals straattoezicht door de politie missen. Maar ook in die gevallen zoeken de deelnemers, zij het in mindere mate, de samenwerking met de overheid.

Het ‘dichttimmeren’ van initiatieven door vanuit de overheid regels op te stellen lijkt geen vruchtbare weg. Het geven van tips en burgers zelf laten beslissen hoe zij die toepassen in hun initiatief lijkt effectiever. De uitdaging voor gemeenten en politie is om de burger te verleiden bepaalde dingen te doen of te laten.

34 Deze waarneming strookt met bevindingen uit eerder onderzoek (Denters, Tonkens, Verhoeven & Bakker, 2013).

5.2 Aanbevelingen: laat los waar het kan, stuur waar het moet

Samen pionieren

Zoek de samenwerking op. Zet in op co-productie, om zo samen al pionierend het initiatief en de daarbij passende overheidssturing vorm te kunnen geven. Dat betekent dat bestuurders, ambtenaren en andere professionals het initiatief niet naar zich toe trekken, maar zich volgend en reagerend opstellen, ook bij het samen formuleren van regels.

Verleiden en loslaten

Het is belangrijk om als overheid de kunst van het verleiden toe te passen en 'los te durven laten'. Wijs de burger op mogelijkheden en faciliteer initiatieven met informatie, voorlichting en tips, maar zit er niet te strak sturend bovenop.³⁵ Dat werkt averechts doordat de kans bestaat dat het enthousiasme en de wil om deel te nemen bij burgers dan juist afnemen.

Hanteer ruimere kaders

Maak als gemeente goede afspraken met burgers zonder hun initiatief 'dood te slaan' met bureaucratische formats en de wens om het initiatief naadloos te laten aansluiten bij het gemeentelijke veiligheidsbeleid. ("Want als het niet aansluit hebben we een probleem.") Formuleer liever kaders in een convenant in plaats van gedetailleerde regels. En laat daarbij het initiatief bij de burger.

Reageer op eigenrichting of ethnic profiling

De meeste initiatieven zijn gericht op het signaleren en melden van onraad. Wanneer initiatieven zich ook richten op het corrigeren of aanspreken van mensen, houd dan rekening

met het risico van eigenrichting of ethnic profiling en reageer daarop. Strakke overheidssturing is ook nodig als een initiatief de grenzen van de afgesproken kaders opzoekt of zelfs de wet overtreedt.

Wees waakzaam

De vrees bestaat dat bij te weinig invloed en toezicht vanuit gemeente en politie bijvoorbeeld personen met antecedenten een (invloedrijke) rol kunnen vervullen in het initiatief. Bij een initiatief dat vooral signaleert is dit wellicht geen probleem, maar als burgers een meer corrigerende rol op zich willen nemen, kan waakzaamheid en een gesprek met de beheerder van de groep geboden zijn.

Leer van eerdere initiatieven

Het is belangrijk dat burgers en gemeenten samen optrekken en niet samen (of ieder voor zich) steeds opnieuw het wiel uitvinden. Er zijn al veel initiatieven ontwikkeld waarvan gemeenten kunnen leren, omdat elders dezelfde dilemma's spelen. Leg contact met die initiatieven om te onderzoeken of bestaande oplossingen ook in de eigen gemeente kunnen bijdragen aan een effectieve burgerparticipatie. Ook het internet kan een bruikbare bron van informatie zijn op dit vlak.

Heb reële verwachtingen

Tot op heden is er vrijwel geen onderzoek uitgevoerd naar effecten van deze vormen van burgerparticipatie bij sociale veiligheid en daaraan verbonden randvoorwaarden. Heb daarom op voorhand niet te hoge verwachtingen over de directe effectiviteit of de resultaten van burgerparticipatie bij sociale veiligheid.

³⁵ Zie ook Van Stokkom, Becker & Eikenaar, 2012.

Geraadpleegde bronnen

Akkermans, M. & Vollaard, B. (2015). *Effect van het WhatsApp-project in Tilburg op het aantal woninginbraken – een evaluatie*. Tilburg: Tilburg University.

Bennett, T., K. Holloway & D.P. Farrington (2006). Does Neighborhood Watch Reduce Crime: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 2: 437-458.

Bennett, T., K. Holloway & D.P. Farrington (2008). The effectiveness of neighborhood watch. *Campbell Systematic Reviews*, 18: 1-48.

Bervoets, E.J.A. (2013). *Gemeentelijk blauw: het dagelijkse werk van gemeentelijke handhavers in beeld*. Den Haag: Reed Business.

Bervoets, E. (2015a). De straat op: frontlijnwerkers bij jeugdoverlast: het vermeende gat tussen politie- en jongerenwerk bij overlastbestrijding. *Cahiers Politiestudies* 1, 34, p. 69-81.

Bervoets, E. (2015b). *De 's-Gravendijkwal onder de loep: buurtgesprekken, registraties, interviews en observaties rond leefbaarheid en veiligheid in een Rotterdamse straat*. Amersfoort: Bureau Bervoets.

Bervoets, E. (2014). *Een oogje in het zeil: buurtpreventie in Ede*. Amersfoort: Bureau Bervoets.

Cachet, A. (1990). *Politiewerk en sociale controle*. Arnhem: Gouda Quint.

Carstensen, H & C. Bason (2012). Powering Collaborative Policy Innovation: Can Innovation Labs Help? *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, 17(1), art 4.

Cornelissens, A. & H. Ferwerda (2010). *Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werk-*

wijzen en opbrengsten. Bureau Beke. Politie en Wetenschap, politiekunde nr. 30, Apeldoorn/Arnhem.

Crawford, A. (1998). *Crime prevention en community safety: politics, policies and practices*. London: Longman.

Denters, B., E. Tonkens, I. Verhoeven & J. Bakker (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform31.

Eijk, G. van (2013). Veiliger door de buurtwacht? Over de veiligheidsbeleving van burgerparticipanten en het belang ervan voor lokaal veiligheidsbeleid, *Tijdschrift voor Veiligheid* 12(3): 20-33.

Hardyns, W. & L. Pauwels (2012). Collective efficacy, sociaal kapitaal en 'fear of crime'; een evaluatie van contextuele effecten op drie aspecten van onveiligheidsbeleving. *Tijdschrift voor Criminologie*, 54(4): 306-321.

Kenney, D.J. (1986). Crime on the subways: Measuring the effectiveness of the guardian angels. *Justice Quarterly*, 3: 4.

Laegreid, P., Randma-Liiv, T., Rykkja, L.H. & Sarapuu, K. (2013). *The governance of social cohesion: innovative coordination practices in public management. COCOPS – (COordinating for COhesion in the Public Sector of the Future)*. Te downloaden via <http://hdl.handle.net/1765/40925>

Land, M. van der (2014). *De buurtwacht: naar een balans tussen instrumentalisering en autonomie van burgers in veiligheid*. Apeldoorn/Amsterdam: Politie en wetenschap/VU.

Land, M. van der, Stokkom, B. van, Boutellier, H. (2014). *Burgers in veiligheid: een inventarisatie van burgerparticipatie op het domein van de sociale veiligheid*. Den Haag: WODC.

Lub, V. (2013). *Schoon, heel en werkzaam? Een wetenschappelijke beoordeling van sociale interventies op het terrein van buurtleefbaarheid*. Den Haag: Boom Lemma.

Lub, V. (2016). *De burger op wacht: het fenomeen buurtpreventie onderzocht*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Moors, H. & E. Bervoets (2013). *Frontlijnwerkers in de veiligheidszorg*. Den Haag: Boom Lemma.

Nieborg, S. en S. ter Woerds (2004). *De Gouden Stadsregels: op weg naar moreel burgerschap*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Peeters, B. (2012). *Burgerparticipatie in de lokale politiek: een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie*. Amsterdam: ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat.

Steden, R. van (2011) (red.). *Strategieën van lokale veiligheid: een achtergrondstudie en drie reflecties*. Den Haag/Amsterdam: NICIS/Amsterdam University Press.

Stokkom, B. van, M. Becker & T. Eikenaar (2012). *Participatie en vertegenwoordiging: burgers als trustees*. Amsterdam: Pallas Publications.

Stokkom, B. van & N. Toenders (2012). *De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken*. Amsterdam: Pallas Publications.

Stol, W.Ph. (1996). *Politieoptreden en informatietechnologie: over sociale controle van politiemensen*. Lelystad: Koninklijke Vermande.

Terpstra, J. (2010). *Het veiligheidscomplex: ontwikkelingen, strategieën en verantwoordelijkheden in de veiligheidszorg*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Vosselman, E. (2011). *Rekenschap en management control in de publieke sector: hoofdweg, dwaalweg en*

uitweg. Oratie Vrije Universiteit.

Vries, A. de (2016). *Wie belt er nog? Het nieuwe melden: een toekomstverkenning*. Groningen: TNO.

Dankwoord

We danken eenieder die op welke wijze dan ook medewerking heeft verleend aan het onderzoek. In het bijzonder een woord van dank aan onze geïnterviewden. Expertinterviews werden gehouden met – in willekeurige volgorde – Arnout de Vries, TNO; Bas van Stokkom, socioloog, Radboud Universiteit Nijmegen; Nathalie Nap, WhatsApp Buurtpreventie (WABP), Bussum; Michiel Geuzinge, Vereniging Nederlandse Gemeenten en Marcel Sterk, politie Eenheid Oost. Casusinterviews werden gehouden met Hielke Betlehem, burger, initiatiefnemer WhatsApp-groepen Ede; Bennie Beuvink, politie Eenheid Oost; Jan Henk Reef, Private Cop; Ritzo ten Cate, Veranderlab Veiligheid Groningen; Gerben Doesburg, gemeente Beverwijk; Ronald, burger Beverwijk; Martin, burger Beverwijk en Adryo Toorians, gemeente Tilburg. Bij het groepsinterview waren aanwezig Stefanie Nap, bewoner, WhatsApp Buurtpreventie (WABP); Jan Niessen, bewoner, WhatsApp Buurtpreventie (WABP); Hielke Bethlehem, burger, initiatiefnemer WhatsAppgroepen Ede; Frank Arends, politie Ede, wijkagent; Gerben Doesburg, gemeente Beverwijk; Adrie Kalmijer, bewoner Gouda; Martin Pohlkamp, bewoner Gouda; Esmee van der Plas, gemeente Gouda; John van Dijk, gemeente Gouda; Bas van der Helm, gemeente Zoetermeer; Stefanos Manetas, gemeente Utrecht en Alex Geurts, gemeente Utrecht.

Colofon

PLATFORM31

Platform31

Postbus 30833

2500 GV Den Haag

070 - 302 84 84

info@platform31.nl

www.platform31.nl

Auteurs

Eric Bervoets

Tom van Ham

Henk Ferwerda

Met medewerking van Donald Jager

39

Redactie

Ilse Crooy

Illustratie

Gerrie Hondius

Foto voorkant

John Peters via Hollandse Hoogte

Opmaak en productiebegeleiding

Griffel & Bok Communicatiecoöperatie

Druk

Oranje Van Loon

Oplage 300

Mei 2016, © Platform31

ISBN 978-94-91711-37-4

De klassieke verzorgingsstaat verandert in een participatiesamenleving. Iedereen die daartoe in staat is, moet volgens de regering zelf verantwoordelijkheid nemen om zijn eigen leefomgeving veiliger te maken. Er zijn nieuwe vormen van burgerinitiatieven in het veiligheids-domein ontstaan. Lokale overheden en hun partners zijn op zoek naar kennis over deze nieuwe vormen van burgerparticipatie. Zij willen met name weten hoe zij om kunnen gaan met initiatieven die daadwerkelijk door en voor burgers worden opgestart; van Whats-app groepen tot burgerwacht. Wat zijn de recente ontwikkelingen bij burgerinitiatieven op het gebied van sociale veiligheid? En tegen welke problemen lopen politie, burgers en gemeenten aan?

ISBN 978-94-91711-37-4

uitgave

__PLATFORM31__